

TUSZKAI ÖDÖN: SEMMEWEIS IGNÁC (1818–1865) EGY BARÁTJA – C. H. F. ROUTH¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Nemrégiben Londonban, 85 éves korában meghalt az idősebbik Routh. Alig pár hónappal megelőzőleg Londonban időzván, vendége voltam az öregúrnak. A Hyde Park közelében lévő csinos házába hívott vendégül, mikor fiától, Armande Routhtól, ki a Charing Cross Hospitalban a gynaekologia tanára, hírét vette, hogy egy magyar kolléga időzik Londonban. Az öregúrbán a nagy és halhatatlan Semmelweis első és legjobb barátját láthattam meg. Abban a nagyon nehéz időben, melyben Semmelweis az ő tanaival a nyilvánosság elé lépett és mikor napról napra megnövekedett elkeseredett ellenségeinek száma, egyetlen embernek volt éles esze, férfias bátorsága, nemes bizalma, hogy e tanok lelkes hirdetőjévé csapjon fel, és ez Routh volt.

Előkelő családból származott. Atyja, Sir Randolph Routh Máltában tartózkodott, mint magas államhivatalnok; 1822-ben fia, Felix Henry ott született, kit azután magával vitt későbbi állomáshelyére Kanadába, hol neveltetése kezdődött. Kora gyermekségében feltűnt nagy hajlama a klasszikus nyelvek iránt, híres latin és görög diák volt, azután a matematikára veti magát. 15 éves korában hazajön Angliába és az University Collegeben művészi szakmát és orvostudományt tanul, különösen a belorvostant és sebészetet, sőt az előbbiből az aranyérem pályadíjat nyeri meg egy munkával. 1845-ben medicine doktorrá avatják. Ez időben külföldi tanulmányútra indul és különösen az akkor nagy hírű bécsi, párizsi és prágai egyetemeket látogatja meg. Bécsben megismerkedik Semmelweisszel és vele szoros barátságba lép. Szereti és bámulja a lelkes fiatal tudóst, ki tanait mélységes meggyőződéssel és szokatlan hévvel hirdeti. Routh magába szívja azokat és midőn 1849-ben Londonba visszatér, első kötelessége mély meggyőződéssel hirdetni a tisztaság tanát, úgy, amint azt Semmelweistől hallotta, tanulta.

Most, hogy vendége voltam, természetes, hogy ezen időpontról folyt leginkább köztünk a beszéd, mely alkalommal a különben szűkszavú öreg úr szinte felmelegedett és szokatlan bőséggel beszélt Semmelweistről.

„Nekem úgy tűnt fel – beszélte az öreg úr –, hogy Semmelweis barátom úgyszólván szüntelen hősie önuralmat gyakorolt magán, mert kedves és nyugodt külső viselkedése mellett a hozzá közelebb állók előtt nem volt titok, hogy belsejében örökös forrongás és láz dúl. Mikor Kolletschka barátja teteménél, illetőleg annak boncolatánál mintegy villámszerűen hatotta át a gondolat, hogy a gyermekági lázban meghalt anyák ugyanilyen hullafertőzés áldozatai, mint jó barátja, akkor távolról sem gondolt hetek, sőt hónapok múlva arra, hogy e

---

¹ Forrás: Tuszkai Ödön: Semmelweis egy barátja. C. H. F. Routh. = Gyógyászat, 1909. pp. 882–884.

gondolatot, mely mint a láz járta át egész testét, lelkét, valami nagy felfedezésnek tartsa, hanem csak az járt eszébe, hogy az osztályban lévő, még nem beteg gyermekágyasokat mentse meg a további fertőzéstől. Alig volt nyugalma a tetembontást végignézni, midőn izgatottan rohant osztályára és az ott alkalmazott személyzet nagy ámulatára szinte magából kikelve, piros arccal, szikrázó szemekkel, lihegése által megtört mondatokban adta ki a parancsot, hogy e pillanattól kezdve az osztályra se orvosnövendék, se bába ne bocsáttassék mindaddig, míg ő meg nem ismerteti a feltételeket, amelyek között azokat be szabad eresztetni. Azután szobájába ment, hol másfél óráig járt fel és alá erős benső izgalmak között, azon gondolkodván, mily intézkedéseket kellene tennie, hogy az orvosnövendékek bejárhassanak az osztályokra, de mégse fertőzzék a gyermekágyasokat. Másfél óra alatt azonban nem tudott más határozathoz jutni, minthogy előbb ki fogja oktatni az osztály ápoló személyzetét, hogy lehető legnagyobb tisztaságot fordítsanak saját magukra és a szülőkre, gyermekágyasokra és azután megtiltotta, hogy bármelyikük vizsgáljon vagy az orvosok közül műtétet végezzen addig, míg ő személyesen nem győződött meg azok tisztaságáról. Egyben kijelentette, hogy világosan rájött a gyermekági láz okára, melyet a bonctannal foglalkozó orvosnövendékek hurcolnak ide hullák boncolása által szennyezett kezeiken és ruháikon. Majd lészen gondja arra, hogy ez a jövőben ne történjék.”

Mindezt maga Semmelweis beszélte Routh barátjának és hozzátette, hogy a rákövetkező éjjel alig tudott valamit aludni és eddigi pompás, jó, fiatalos alvásának és mély álmának ez időtől fogva vége lett, megromlott az étvágya, ideges nyugtalanság és kínzó lehangoltság váltakoztak kedélyében, mely csak fokozódott akkor, midőn legelső intézkedéseire feltűnően megapadt a lázasok és halottak száma. Ekkor sem gondolt soha egyéni hiúságára, hanem fűnek-fának beszélte el szinte lelkesült szavakban észlelését, és mindenkit megkért rá, hogy próbálja meg a tisztaság szigorú szabályait érvényesíteni sebészi esetek vizsgálatainál és operációinál, és meg fogják látni, hogy mily rendkívül kedvező eredménnyel jár az. Nem tartotta felfedezését olyan nagy jelentőségűnek, mint a később kor, mert úgy érezte, hogy csak olyan valamit mondott ki, ami nagyon természetes, nagyon egyszerű, nagyon közelálló és úgy érezte, hogy ezt már az orvosok végtelen idők óta tudták. Routh maga hallotta, amint Semmelweis egy bécsi vendéglőben vitatkozván a kérdésről, nagy és szenvedélyes ellenzékre talált. Ekkor azt mondotta, hogy ez az ő észlelése és igazsága sok ezer esztendő, mert már Hippokratész munkáiban is egész világosan benne van. Azt hitte, hogy ez úton inkább rábírja a hallgatókat e tanok követésére és egy cseppet sem törődött azzal, hogy nevéhez fűződjék találmánya. Semmi kétség – mondja Routh –, hogy csak az általános és nagy opposíció Semmelweis és tanai iránt volt az egyetlen megmentője Semmelweis prioritásának, melyet a feltaláló olyan nagy közlékenysége mellett bizonyára elkapkodtak volna tőle.

Számos apró és igen érdekes epizódot beszélt el az öreg úr Semmelweis életéből, melyek közül különösen érdekes az, hogy Semmelweis lassanként felfogta, megértette felfedezésének egész nagy jelentőségét és ő maga mondotta, hogy nemcsak a szülészetnek, hanem a sebészi eljárásnak is ezen idő után új alapokra kell helyezkedniük. Ebben az időben végtelenül bántotta az a közöny, hogy egyáltalában senki sem törődik megfigyeléseivel és vagy becsmérőleg szólnak róla, vagy pedig egyáltalában nem vesznek tudomást azokról. Ez idő tájban már a számok beszéltek Semmelweis mellett. Azért mondotta Routh Semmelweisnek:

„Légy csak nyugodt barátom, nem a közönynek, hanem a meglepetésnek nagy elnémulása ez, melyet ma oly fájdalmasan érzel. Utána csak kettő következhetik: mély hódolat és új igazság és annak felismerője előtt, vagy pedig az irigy farkasok fogcsikorgatása, mert: lupus est homo homini. (...)

Mondhatom – folytatja Routh – igazi, őszinte barátja ez idő tájban talán csak magam voltam, a jelentéktelen idegen, vagy bolondos ánglius, ki minden furcsaságba belemegy. Így

mondották nekünk. Nagy súlya volt később Skoda pártfogásának, ki szinte reputációját kockáztatta az új igazságért.

Igazán életemnek legérdekesebb emlékeihez tartozik, hogy az új igazság születésénél és izmosodásának első napjaiban jelen voltam és köszönöm a sorsnak, hogy megengedte nekem a belátás azon élességét, mellyel e tanokat mindjárt felfogtam és baráti érzelmeimtől eltekintve, azokért mint tiszta és nagy igazságokért lelkesülni tudtam. Oly időben érkeztem vissza Angliába, midőn úgyszólván általánosan és egyöntetűen elvetették az új nézeteket, mégis hévvel és meggyőződéssel ismertettem előadásaimban e tanokat 1849-ben a Royal Medico-Chirurgical Societyben.

Nagy örömmel és érdeklődéssel fogadták, azokat nagyon természeteseknek találták és néhányan nagy jelentőségüket az orvostudományokra belátták és megjósolták. Az igaz, hogy a gyakorlatban távolról sem hódítottak úgy Semmelweis tanai nálunk Londonban, mint azt elméletben elfogadták. Még kezdetben csak nekiindultak, de később be sem várva az eredményeket, midőn hallották, hogy nagynevű emberek támadják ezeket, felhagytak vele. Mondhatom, ezen dolgok látása mély szomorúságot keltett bennem és csak az volt a célom, hogy tisztán szülész praxist folytatva és ilyen osztályt vezetve, a magam eredményeivel kényszerítsem az angol orvosvilágot, hogy elfogadja e tanokat.

Csak oly időben vált ez lehetségessé, mikor Semmelweis már megtört lélekkel a tébolydában volt. Az én nézetem betegségéről az, hogy túlérzékeny volt és így arra az elkeseredett harcra a nyilvánosság előtt nem termett. Mélységes hitem, hogy e harcban sohasem egyéni hiúságán ejtett sérelem, hanem tisztán a szenvedő emberiség ellen elkövetett bűn bántotta. Így hangzik ez ki leveleiből; de a nagy igazságoknak a szenvedések és küzdelmek poklain keresztül kell erre a világra születniük, ez már régi meggyőződésem, olyannyira, hogy minden olyan igazságot, mely nem így küzd ki helyét, szinte nem is tartok igazságnak, csak divatnak, csak röpke jelszónak, vagy legjobb esetben rövid lélegzetű igazságoknak.

Semmelweis igazsága miatt nekem magamnak is nem csekély társadalmi és lelki küzdelmeken kellett keresztülmennem, mivel én azokat hirdetni bátorkodtam. Helyzetem különösen akkor élesült ki, mikor Lister lépett fel tanaival. Szinte mámoros büszkeséggel fogadták Listert és tanait az angolok és később az egész világ. Én, mint jó angol, természetesen nem zárkoztam el ezen érzelmek elől, de nem egyszer hangsúlyoztam – a dátumokat be tudom a College of Physicians évkönyveinek jegyzőkönyveiből igazolni –, hogy Lister tanai nem egyebek, mint Semmelweis tanainak igazolása, részletes kidolgozása, megokolása és a sebészeti térre való átvitele. Lister csak ismertetést és részletmunkát végzett, nem pedig feltaláló. A feltaláló mártírkoszorúját Semmelweis viselte, Lister pedig csak e nagy igazság napfényében sütkérezhetik. Ilyenformán mondtam és ezért is természetes, hogy hazaáruónak bélyegeztek és csak az volt szerencsém, hogy ez időpontig már sok mindenfélét értem el, különben bizonyára nem jutottam volna semmihez. Érdekes még és ez Lister barátom nagyságára vet fényt, hogy Lister maga tökéletesen egy nézetben volt velem és nem egyszer idézett is engem előadásai közben.

Ez a tény enyhítette nehéz helyzetemet és nehéz küzdelmeimet a társadalomban.”

Alban Doran, a jeles angol nőorvossal és histologussal együtt élveztük végig az öreg úr most leírt beszélgetéseit, majd pedig könyvtárát mutatta meg, amelyben saját számos munkája is díszlik.

Elmondta még, mily nehézségek között alapította dr. Sovagevel együtt a Samaritan Free Hospitalt, Londonnak ma egyik leghíresebb kórházát és hogy ott Sir Spencer Wellsszel együtt a legelsők voltak, kik Angliában laparotomiát végeztek.

Nagyon melegen érdeklődött a bécsi orvosi viszonyok iránt és fájdalommal konstataulta, hogy az egykori nagy iskola lehanyaglott és kevés kivétellel kicsiny utódok foglalták el a

nagyok helyét. Azt hitte Routh, hogy a siralmas dekadenciának elsősorban Németország politikai nagyságának hatalmas fejlődése volt az oka, de hogy a herbertizmus is egyik meglőője a bécsi egyetem hírének és az volt a nézete, hogy dugnák inkább a professzorok szellemileg vérszegény fiaikat és vejeiket bankokba, zsíros jövedelmű gyári vállalatokba vagy parókiákba, de ne bitorolnák a tanszékeket. Nagyon fájt neki a dolgok ilyenén állása, mert Bécs az ő legkedvesebb ifjúkori emlékeihez tartozik.

Mély hatással volt reám az öreg úr egyénisége, nemes tisztult idealizmusa, mely ily késői korban sem hagyta el és mely érzések és gondolatok voltak bizonyára élete télszakának napsugara.

Oly nagy és tiszta idealizmus lakott az öreg úr szívében, hogy érthető, miért kapcsolódott már oly korán bele egy másik nagy szívnek hatalmas, világot mozgató idealizmusába.